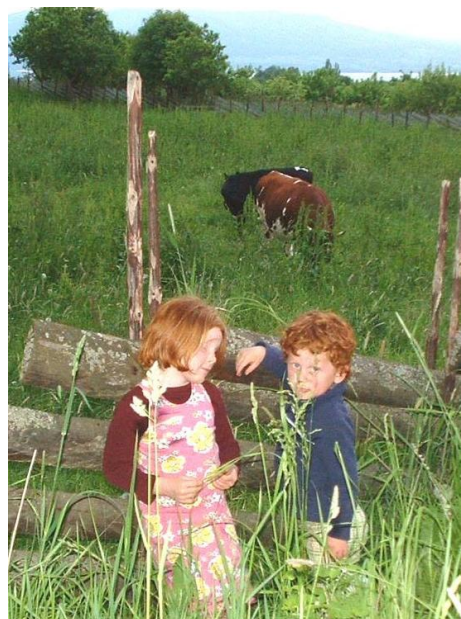

FYLKESMANNEN I HEDMARK
Landbruksavdelingen

Trygg mat, levende bygder og kulturlandskap

Strategiplan for jordbruk i Hedmark 2006-2010

Vedtatt av fylkeslandbruksstyret i Hedmark 20.12.2005 og Hedmark fylkesting 21.02.2006

Innhold

Innledning	3
Bakgrunn og formål med en strategiplan for jordbruk.....	3
Jordbruket i et samfunnsperspektiv	3
Ulike regionale utfordringer	3
Viktige rammebetingelser for jordbruket	3
Virkninger av planen og status i forhold til andre planer på landbruksområdet	4
Visjon for jordbruket i Hedmark	6
Hovedmål for næringsutvikling i jordbruket	6
Hovedstrategier	7
Mål med tilhørende strategier for jordbruket i Hedmark.....	7
Organisering av planarbeidet og oppfølging av Strategiplan for jordbruk	10
Organisering og gjennomføring av planarbeidet.....	10
Behandling og oppfølging av planen	10
Jordbruket i Hedmark – et Norge i miniatyr	11
Klynger.....	11
Verdiskaping og sysselsetting i Hedmarksjordbruket.....	11
Planteproduksjon.....	13
Husdyrhold.....	13
Regionale variasjoner.....	13
Muligheter og utfordringer for jordbruket i Hedmark	15
Overordnede rammebetingelser som påvirker utviklinga i jordbruket	15
Muligheter og utfordringer for jordbruket i Hedmark	16
Vedlegg	17
Vedlegg 1. Utviklinga i jordbruket i Hedmark 1990-2003	17
Vedlegg 2. Styringsgruppas medlemmer	25
Forventninger til ulike aktører i oppfølging og gjennomføring av planen..	26

Innledning

Bakgrunn og formål med en strategiplan for jordbruk

Fylkesmannen i Hedmark har i samarbeid med landbruksnæringa, kommunene i Hedmark, Hedmark fylkeskommune og Innovasjon Norge utarbeidet Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Bakgrunnen for planen ligger bl.a. i St.meld. nr. 19 (1999-2000), Om norsk landbruk og matproduksjon, og Regionalt utviklingsprogram Hedmark der strategiplaner for primærnæringa er et av tiltakene.

Strategiplan for jordbruk er en plan for næringsutvikling i jordbruket. Den skal stimulere til utviklingsarbeid og peke ut ønskede strategier for å øke verdiskapinga i jordbruket i Hedmark. Fagområder som arealforvaltning, jordvern, miljø, kulturlandskap og utmark berøres ikke direkte. Disse områdene fanges opp av bl.a. Strategiplan for fylkeslandbruksstyret i Hedmark og Regionalt miljøprogram for jordbruket i Hedmark. Den delen av utmarksutnyttelsen som baserer seg på jordbruksressursene en del av strategiplan jordbruk, mens for eksempel jakt og fiske ikke er tema. Utmark er et sentralt tema i Fylkesdelplan for reiseliv og Regionalt utviklingsprogram Hedmark (RUP).

Jordbruket i et samfunnsperspektiv

Jordbruket har stor betydning for verdiskaping, sysselsetting og bosetting og som produsent av viktige fellesgoder som kulturlandskap, miljø og matvaresikkerhet. I tillegg til sysselsettinga og verdiskapinga i primærjordbruket gir jordbruket i Hedmark grunnlag for en betydelig næringsmiddelindustri. I 2002 var det om lag 2 900 ansatte i næringsmiddelindustrien i Hedmark. Landbruket har også betydelige ringvirkninger gjennom verdiskaping og sysselsetting som skapes i virksomheter som leverer varer og tjenester til landbruket og landbruksbefolkningen.

Ulike regionale utfordringer

Vekstbetingelsene i Hedmark varierer mye fra sørfylket via områdene ved Mjøsa til fjellbygdene i de nordlige deler av fylket. Dette medfører stor spennvidde både når det gjelder driftsformer og kulturlandskap. Hedmarken, som et av de beste jordbruksområdene i landet, har en allsidig jordbruksproduksjon. I nordfylket er vekstforholdene så marginale at arealene bare kan brukes til grovfôrdyrking. I Glåmdal er det gode forhold for potetproduksjon, noe som har gjort regionen til landets viktigste potetområde. De store regionale variasjonene medfører at utfordringene jordbruket har i de ulike regionene er svært forskjellige. Det kreves derfor ulike regionale løsninger og tilpasninger.

Viktige rammebetingelser for jordbruket

Den økonomiske utviklinga i jordbruket har vært svakere enn i resten av samfunnet. WTO-, EØS-avtalen og andre internasjonale avtaler vil kunne innebære omlegging og begrensninger i støtteordninger og tollvern, åpnere grenser og økt konkurranse. Som en konsekvens av dette vil jordbruket komme under press. Den økonomiske politikken og rammene for jordbruksavtalen de senere åra har også medført at jordbruket må tilpasse seg reduserte produktpriser og tilskudd.

Det er gode naturgitte forhold for jordbruk og jordbruksbasert virksomhet i Hedmark. Vi har store arealer og beiteressurser, sterke produksjonsmiljøer og en sterk foredlingsindustri.

Lågere lønnsomhet og redusert husdyrhold skaper utfordringer med hensyn til å holde jordbruksarealene i drift og ta vare på kulturlandskapet i enkelte områder. Et velholdt

kulturlandskap har stor betydning for jordbrukets anseelse i samfunnet og er en forutsetning for å lykkes med reiselivssatsing. Omdisponering av jordbruksarealer til andre formål reduserer arealgrunnlaget, særlig i de beste jordbruksområdene. I andre distrikter har derimot hyttebygging i utmark/seterområder og rovdyr større betydning for vilkåra for å drive jordbruk og kulturlandskapet. Rovdyrforekomstene skaper utfordringer i forhold til beitebruken og fører til store tap av sau på utmarksbeite. Rovdyra er en stor trussel mot beitebruken i utmarka.

Virkninger av planen og status i forhold til andre planer på landbruksområdet

Strategiplan for jordbruk skal være førende for utviklingsarbeid og virkemiddelbruk i jordbruket i Hedmark. Den skal være premissleverandør for de som har deltatt i prosessen og skal tas hensyn til når det fattes politiske beslutninger som berører jordbruket, både på kommune- og fylkesnivå. Den vil være et viktig grunnlagsdokument ved utarbeidelse av andre planer som berører jordbruket i Hedmark. Planen skal også være det sentrale innspillet fra jordbrukssektoren i forhold til forvaltning av regionale utviklingsmidler. Den blir også et viktig redskap for å synliggjøre næringa og dens betydning overfor storsamfunnet.

Strategiplan for jordbruk i Hedmark har et 10-årsperspektiv.

Dette plandokumentet er utformet av styringsgruppa. De fire regionene i Hedmark har gitt innspill til planen gjennom egne rapporter:

- Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Nord-Østerdal. Rapport nr. 2/05 fra Fylkesmannen i Hedmark
- Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Sør-Østerdal. Rapport nr. 05/05 fra Fylkesmannen i Hedmark
- Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Glåmdal. Rapport nr. 04/05 fra Fylkesmannen i Hedmark
- En framtid for landbruket i Hamar-regionen. Regional utviklingsanalyse for landbruket. Rapport nr R-4087, Agenda Utredning & Utvikling AS

Måla og strategiene i strategiplanen på fylkesnivå er utformet med utgangspunkt i de mål og strategier som de fire regionene har kommet fram til for jordbruket i sine respektive regioner og slik at en har forsøkt å fange opp viktige prioriteringer fra regionene.

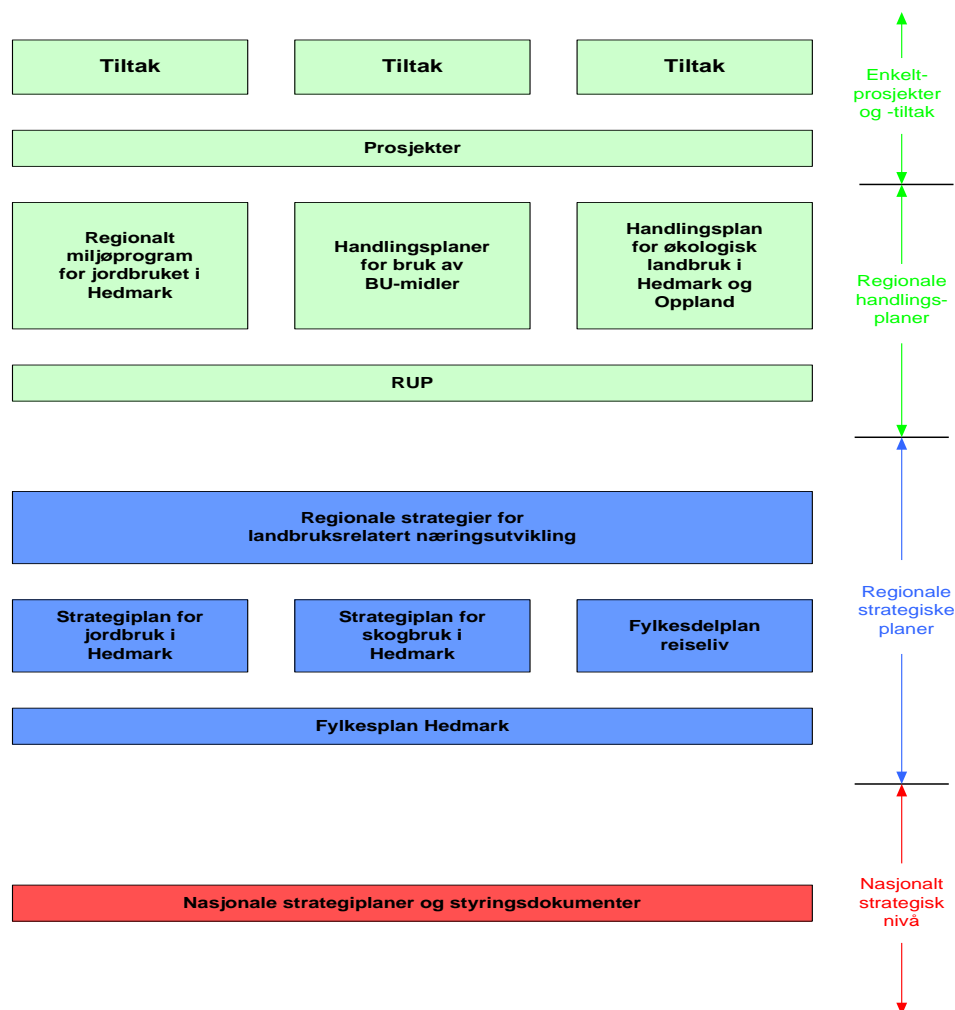
Regionene har påpekt at det er viktig å ivareta arealbruk, kulturlandskap og beitebruk i utmark og å opprettholde eller øke produksjonsomfanget i de ulike driftsformene i jordbruket. Videre har de lagt stor vekt på jordbrukets betydning for å opprettholde bosettinga i distriktene. Dette er fanget opp i hovedmålet for næringsutvikling i jordbruket.

I høringsprosessen kom det synspunkter på at planutkastet var for generelt og at det burde konkretiseres og ”spisses” mer. Styringsgruppa har forsøkt å imøtekomme dette ved å ta inn en ”handlingsboks” under de ulike mål og strategier, der de konkretiseres gjennom eksempler på aktuelle tiltak som kan gjennomføres for å nå de ulike måla. Eksemplene er forslag som er kommet fra regionene og er ikke å anse som noen form for prioritering.

De store regionale forskjellene i jordbruket i Hedmark medfører at det er behov for ulike tiltak for å løse utfordringene i de ulike regionene. For å skape regionalt handlingsrom mener styringsgruppa at den overordnede planen på fylkesnivå ikke bør gi for detaljerte føringer. Konkretisering av planen og prioritering mellom ulike områder bør skje gjennom videre

prosesser i regionene, gjennom at det utarbeides egne regionvise handlings-/tiltaksplaner. På denne måten vil de regionale mål, strategier og tiltak bli lagt til grunn for virkemiddelbruken i regionene.

De viktigste planene på landbruksområdet og sammenhengen mellom dem framgår av figur 1. De strategiske planene er grunnlaget for de mer konkrete handlingsplanene. Viktige nasjonale strategiplaner og styringsdokumenter fra Landbruks- og matdepartementet er St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon, den nasjonale strategien for landbrukstilknyttet næringsutvikling ”Landbruk mer enn landbruk”, jordbruksavtalen og stortingsproposisjoner. Statsbudsjettet, revidert budsjett og ulike stortingsmeldinger på andre områder, for eksempel kulturmeldinga, er også overordnede dokumenter på nasjonalt nivå av betydning for landbruket. De strategiske dokumentene på fylkesnivå er Fylkesplan for Hedmark, Regionalt utviklingsprogram Hedmark (RUP), Fylkesdelplan for reiseliv, Strategiplan for jordbruk og Strategiplan for skogbruk. Disse planene skal legges til grunn ved utarbeidelsen av Strategier for landbruksrelatert næringsutvikling, som igjen er grunnlaget for handlingsplaner for bruk av BU-midler og satsinga innenfor verdiskapingsprogrammene for skog, mat og bioenergi. De regionale handlingsplanene Regionalt utviklingsprogram Hedmark (RUP), Regionalt miljøprogram for jordbruket i Hedmark og Handlingsplan for økologisk landbruk i Hedmark og Oppland utarbeides med basis i de overordnede fylkesdokumentene. Ulike tiltak og prosjekter skal forankres i handlingsplanene.

FIGUR 1. Sammenhengen mellom planene på landbruksområdet

Visjon for jordbruket i Hedmark

Jordbruksbasert virksomhet har stor betydning i Hedmark. Det er viktig at det legges et langsiktig perspektiv på utviklinga av næringa og dens samhandling med andre sektorer.

Visjonen for jordbruket i Hedmark er:

- Framtidstro og stolthet i Hedmarksjordbruket

Hovedmål for næringsutvikling i jordbruket

Hovedmålet for jordbruket i Hedmark er:

- Jordbruket i Hedmark skal være hovedleverandør av trygg mat, levende bygder og kulturlandskap

Med trygg mat forstår vi:

Helsemessig trygg og ernæringsmessig gunstig mat av god kvalitet, som er produsert med helse- og miljøvennlige metoder som også tar hensyn til dyrevelferd.

Med levende bygder forstår vi:

Bygdesamfunn der egne og gardens ressurser utnyttes i et samspill med lokale muligheter og regionale fortrinn. I ei levende bygd er det et aktivt jordbruk, et variert næringsliv og et mangfold av aktiviteter. Dette sikrer sysselsetting, bosetting, gode bomiljøer og rekruttering.

Med kulturlandskap forstår vi:

Et landskap påvirket av landbruksaktivitet. En aktiv jordbruksproduksjon er en grunnleggende forutsetning for å ivareta kulturlandskapet. Kulturlandskapet gir grunnlag for rekreasjon og folkehelse og er en forutsetning for attraktive bomiljø og reiseliv.

Hedmark skal ha posisjonen som landets viktigste område for jordbruksbasert virksomhet. Dette skal befestes gjennom:

- Alt areal og beitemark skal være i aktiv bruk og vi skal øke vår andel av den nasjonale produksjonen

For å nå dette målet er det viktig å:

- Forbedre lønnsomheten og sikre trygge inntektsvilkår
- Sikre rekruttering
- Øke husdyrholdet
- Forvalte rovdyra på en måte som også ivaretar beitebruken
- Opprettholde kornproduksjonen
- Øke produksjonen av poteter, oljevekster, grønnsaker, bær og andre planteprodukter
- Sikre at vern av dyrket og dyrkbar jord skal være en grunnleggende premiss for samfunnsutviklinga i Hedmark

Hovedstrategier

For å kunne øke verdiskapinga i jordbruket i Hedmark er det viktig å bygge opp under regionale fortrinn og utnytte markedsmulighetene. Følgende overordnede strategier skal legges til grunn for alle målområdene:

- Sikre et høgt kompetansenivå i alle deler av næringa
- Styrke og videreutvikle sterke fag- og produksjonsmiljøer i hele fylket
- Stimulere til utvikling og nytenking

For å få til dette er det viktig å:

- Satse på kompetanseheving i de ulike produksjonene og på nye inntjeningsområder
- Satse på en helhetlig rekrutteringspolitikk med gode utdanningstilbud
- Bedre oppfølginga av nyetablerere
- Få til samordning og bedre utnyttelse av veiledningsapparatet
- Sette i gang veiledningsprosjekt med fokus på bedre produksjonsresultater i ammeku- og saueholdet
- Styrke FoU-virksomheter
- Utvikle samarbeidsarenaer og økt samhandling mellom FoU og landbruket
- Legge til rette for og utvikle samarbeidsløsninger

Mål med tilhørende strategier for jordbruket i Hedmark

Mål: Økt lønnsomhet og verdiskaping med basis i bærekraftig forvaltning av jordbrukets ressurser

Strategier:

- Utvikle produksjonen gjennom samhandling i verdikjeden
- Satse på aktive gardsbruk med rasjonell produksjon og ta vare på og utvikle sterke produksjonsmiljøer i hele fylket
- Legge til rette for økt utnyttelse av eiendommens totale ressurser
- Legge til rette for mer lokal og regional videreforedling
- Styrke foredlingsindustrien
- Stimulere til markedsrettet utvikling og nyskaping
- Legge til rette for produktutvikling og merkevarebygging
- Arbeide for samhandling og nettverk i hele verdikjeden og med utdannings- og forskningsmiljøer

Eksempler på aktuelle tiltak for å nå dette målet kan være:

- Stimulere til nyinvesteringer og vedlikehold av driftsbygninger
- Opprettholde/øke mjølkeproduksjonen i alle regionene gjennom bl.a. å fornye driftsapparatet, øke mjølkekvotene og ei særskilt satsing på mjølk og storfe
- Øke kjøttproduksjonen på storfe, sau og geit, spesielt i Østerdalen, gjennom å øke ammekuttallet og øke kompetansen i ammeku- og saueholdet
- Øke produksjonsvolumet i kraftfôrkrevende produksjoner på Hedmarken og i Glåmdal gjennom å satse på spesialisering (purkeringer) og ved å tildele BU-midler til kraftfôrkrevende produksjoner
- Produsere korn som er optimalt for mat- og kraftfôrindustrien og bedre tørke- og lagringskapasiteten for korn
- Økt satsing på oljevekster og andre proteinrike vekster
- Sikre produksjonsgrunnlaget for potetproduksjonen i Glåmdal, heve kompetansen og utvikle mer konkurransedyktige produsenter i grøntsektoren
- Øke jordbruksarealet i drift med 1 %
- Mer foredling og økt foredlingsgrad gjennom lokal foredling og samarbeidstiltak
- Utvikle gode markedskanaler for småskala matproduksjon, herunder økologiske produkter
- Utvikle produksjoner som pelsdyrhold, birøkt, juletreproduksjon, bioenergi etc.
- Utvikle opplevelses- og reiselivstilbud og tjenesteproduksjon med basis i landbruket, bl.a. seterturisme, aktivitetstilbud knyttet til hest, Inn på tunet og bygdeservice

Merknad: Eksemplene er et ikke prioritert utvalg av forslag fra regionene

Mål: Produksjon av trygg mat med høg kvalitet

Strategier:

- Utvikle og markedsføre kvalitetsprodukter med lokal/regional forankring
- Utvikle økologisk produksjon i takt med markedets behov og nasjonale målsettinger
- Bidra til god veiledning gjennom hele verdikjeden
- Sikre og dokumentere kvalitet i hele verdikjeden

Eksempler på aktuelle tiltak for å nå dette målet kan være:

- Kvalitetsfremmende tiltak i produksjon og foredling
- Utnytte geitkjøttet – få til slakting og produktutvikling
- Følge opp Handlingsplan for økologisk landbruk i Hedmark og Oppland
- Øke omfanget av økologisk husdyrproduksjon og økologisk kornproduksjon, tilpasset markedets behov
- Sikre merprisen på økologisk mjølk innenfor klyngene på Hedmarken og i Nord-Østerdal
- Sikre regionale mottak for økologisk korn

Merknad: Eksemplene er et ikke prioritert utvalg av forslag fra regionene

Mål: Livskraftige bygder med allsidig jordbruksproduksjon og variert bruksstruktur

Strategier:

- Legge til rette for en variert bruksstruktur som gir grunnlag for en framtidig husdyr- og planteproduksjon i hele fylket
- Ivareta og videreutvikle spesielle kulturlandskap som grunnlag for næringsutvikling
- Ivareta og videreutvikle beitebruk og setring
- Bidra til å etablere et mangfold av næringsvirksomhet
- Mobilisere ungdom for å sikre rekruttering
- Sikre kvinner og menn like reelle muligheter

Eksempler på aktuelle tiltak for å nå dette målet kan være:

- Differensiert bruk av investeringsvirkemidler for å oppgradere bygningsmassen og opprettholde mangfoldet i bruksstrukturen
- Forvaltning av jord- og konsesjonslov som bidrar til en variert bruksstruktur
- Opprettholde kornproduksjonen
- Opprettholde beitebruken og øke utnyttelsen av utmarksbeitet
- Tilrettelegge for aktiv seterdrift og ivareta setertradisjonene
- Legge til rette for alternative produksjoner på bruk som må legge om drifta p.g.a. store rovdyrproblemer
- Et aktivt jordvern

Merknad: Eksemplene er et ikke prioritert utvalg av forslag fra regionene

Organisering av planarbeidet og oppfølging av Strategiplan for jordbruk

Organisering og gjennomføring av planarbeidet

Ei styringsgruppe sammensatt av representanter fra næringa, kommunene, Innovasjon Norge, fylkeskommunen og fylkesmannen har hatt det overordnede ansvaret for prosjektet.

Plandokumentet er utformet av styringsgruppa på grunnlag av innspillene fra regionene.

Regionrapportene er igjen utarbeidet på basis av brede regionale prosesser, der deltagere fra næringsorganisasjonene, regionale fagmiljø, regionrådene og kommunene har gitt sine innspill. Fylkesmannens landbruksavdeling har ledet prosessene og fungert som sekretariat, unntatt i Hamar-regionen der prosessledelsen og sekretariatsfunksjonen ble satt bort til et eksternt konsulentfirma.

Planprosessen har bidratt til å sette jordbruk på dagsorden og skape en arena for jordbrukspolitisk diskusjon i fylket.

Som et ledd i planarbeidet har Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Østlandsforskning gjort ei analyse av sysselsettinga og verdiskapinga i jordbruket i Hedmark (Notat nr. 2004-10, Verdiskaping og sysselsetting i Hedmarksjordbruket).

Behandling og oppfølging av planen

Den politiske forankringa av Strategiplan for jordbruk i Hedmark sikres gjennom behandling i fylkestinget og fylkeslandbruksstyret. Videre har representanter oppnevnt av regionrådene deltatt i de regionale prosessene.

Det legges opp til at regionene skal utarbeide egne regionvise handlingsplaner der aktuelle tiltak konkretiseres.

Jordbruket i Hedmark – et Norge i miniatyr

Hedmark representerer et tverrsnitt av jordbruket i Norge. Sjøl om de fleste jordbruksproduksjonene er spredt over hele fylket, er det stor spennvidde både når det gjelder driftsformer og kulturlandskap. Det er store variasjoner i høgde over havet, topografi og geologi, og vekstbetingelsene varierer mye fra de beste jordbruksområdene ved Mjøsa til fjellbygdene i nordfylket. Det er mest allsidig arealbruk på Hedmarken, og delvis også i Glåmdal, mens det i store deler av Østerdalen dyrkes bare grovfôr.

Klynger

Vi har både sterke produsentmiljøer og næringsmiddelklynger i Hedmark. I Nord-Østerdal, Trysil-Engerdal og på Hedmarken er det et solid mjølkeproduksjonsmiljø. I Nord-Østerdal og på Hedmarken er det også et betydelig sauehold. Kommunene i Nord-Østerdal og Stor-Elvdal er innenfor satsingsområdet for geit. Tyngdepunktet for geiteholdet er i Folldal, Stor-Elvdal og Os.

Hedmarken har $\frac{3}{4}$ av det kraftfôrbaserte husdyrholdet i fylket. Det er også et bra produsentmiljø på gris i deler av Glåmdal og Elverum. Videre har vi sterke fjørfamiljøer i Våler, Åsnes og Elverum. Nord-Østerdal har halvparten av pelsdyrholdet i fylket og Hedmarken en tredjedel.

Kornproduksjonen i Hedmark har sitt tyngdepunkt i Glåmdal og på Hedmarken. Glåmdal har $\frac{2}{3}$ av fylkets potetareal og er det viktigste potetområdet i Norge. Hoveddelen av oljevekst-, engfrø-, bær- og grønnsakdyrkinga i fylket foregår på Hedmarken.

Hedmark har en betydelig næringsmiddelindustri, som er av stor betydning for sysselsettinga og verdiskapinga i fylket. Mange av bedriftene er lokalisert til Nord-Østerdal og Hamar-regionen. Vi har flere større næringsmiddelbedrifter av nasjonal betydning. I 2002 var det om lag 2 900 ansatte i næringsmiddelindustrien i Hedmark. Den største konsentrasjonen finner vi i Hamar-regionen, med 1 800 ansatte. I Glåmdal arbeider om lag 500 personer i næringsmiddelbedrifter, i Sør-Østerdal ca. 330 og i Nord-Østerdal ca. 290. Næringsmiddelindustrien har ca. 37 % av industrisysselsettinga i Innlandet. Mye av sysselsettinga i denne sektoren er knyttet til bearbeiding av jordbruksvarer, primært råvarer som er produsert i området. Kjøttindustrien dominerer, men også produksjon av kornvarer og brød, såvarer, kraftfôrindustri, meierivirksomhet og bearbeiding av frukt, bær og grønnsaker er viktig.

Hamar-regionen har en rekke framstående forskningsbedrifter som Geno, Norsvin og Graminor. Planteforsk har avdelinger i Ringsaker (Kise forskningsstasjon) og på Kvikne (Planteforsk Sæter fagsenter). Forsøksringene er godt utbygd og dekker hele fylket og alle produksjoner. Det er også et bra utdanningstilbud i landbruk med tre videregående skoler med studieretning landbruk/naturbruk (Jønsberg, Storsteigen og Sønsterud), Statens Gartner- og Blomsterdekoratørskole Veia og Høgskolen i Hedmark med avdelinger på Blæstad og Evenstad.

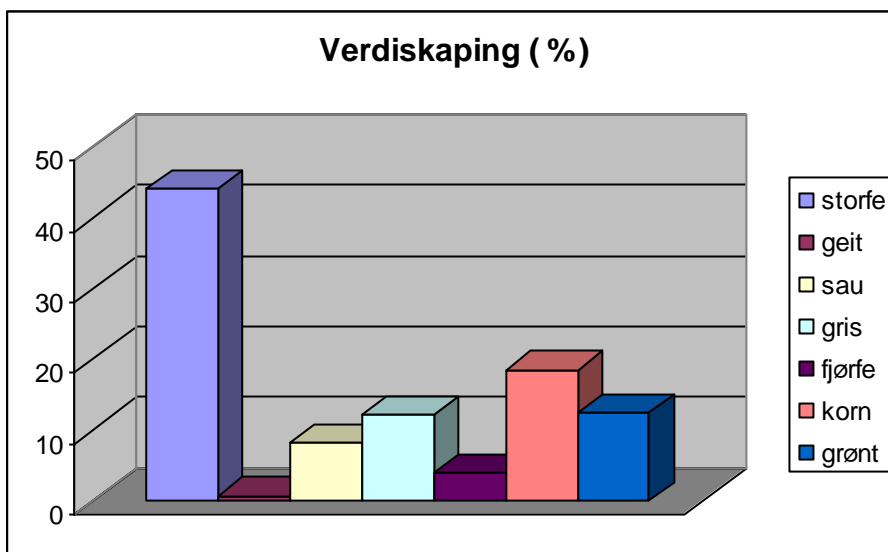
Verdiskaping og sysselsetting i Hedmarksjordbruket

Det var 4 725 årsverk og 3 569 personer som hadde hovedbeskjeftigelse i jordbruket i Hedmark i 2002. Jordbrukets andel av den totale sysselsettinga var ca. 5 %. Det var 2 300 færre personer som var hovedsysselsatt i jordbruket i 2002 enn i 1990. I 2000 stod jordbruket i Hedmark for ei samlet verdiskaping (målt som summen av næringsinntekt jordbruk og

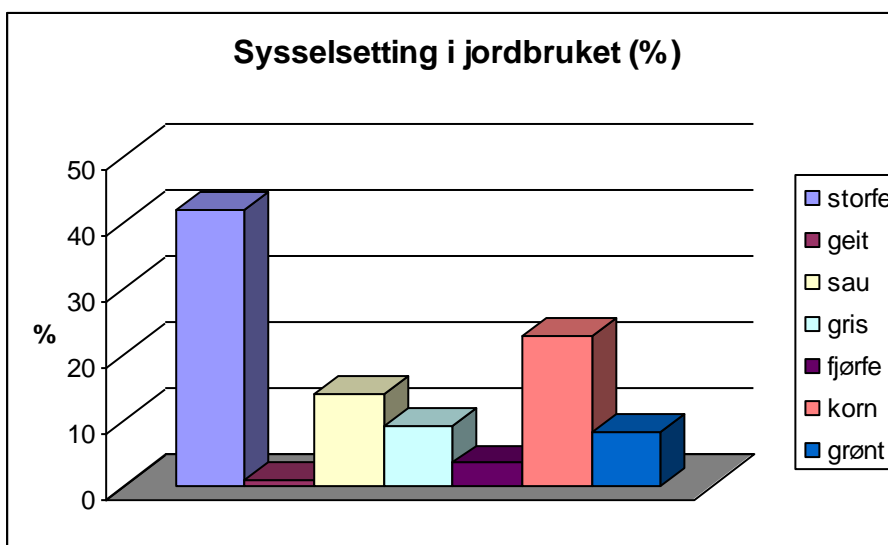
lønnsinntekter for ansatte i jordbruket) på 1 004 mill. kr. Dette utgjorde 3,3 % av den samlede bruttoinntekta i fylket. På landsbasis var andelen 1,5 %.

30-40 % av verdiskapinga og sysselsettinga i jordbruket i Hedmark foregår på Hedmarken, 25-30 % i Nord-Østerdal, 25 % i Glåmdal og 12-13 % i Sør-Østerdal. Jordbruket har relativt sett størst betydning i Nord-Østerdal.

Mjølkeproduksjon på storfe og storfekjøttproduksjon står for over 40 % av den samlede verdiskapinga og sysselsettinga i jordbruket i Hedmark. Kornproduksjonen bidrar med rundt 20 % og potetproduksjonen med 6-8 %. Svinehold og sauehold bidrar hver med 10-12 %. Kornproduksjon og sauehold har noe mindre betydning for verdiskapinga enn for sysselsettinga, mens det er omvendt for gris og potetproduksjon. Verdiskaping og sysselsetting fordelt på de ulike jordbruksproduksjonene framgår av figur 2 og 3.

FIGUR 2. Verdiskaping i jordbruket i Hedmark, fordelt på driftsform

FIGUR 3. Sysselsetting i jordbruket i Hedmark, fordelt på driftsform

Planteproduksjon

I 2003 var det ca. 4 500 foretak som søkte produksjonstilskudd i jordbruket. Antall søkere har gått ned med 25 % fra 1991-2003. Gjennomsnittsarealet pr. jordbruksforetak er størst på Hedmarken (280 daa) og i Glåmdal (244 daa), mens enhetene i Østerdalen er noe mindre (ca. 200 daa).

Av et totalt jordbruksareal på ca. 1 075 000 daa dyrkes det korn på 578 000 daa. Dette tilsvarer 54 % av arealet. 395 000 daa (38 % av jordbruksarealet) brukes til grovfôr, 48 000 daa (5 %) til poteter, 8 000 daa til oljevekster, 3 300 daa til grønnsaker, 2 000 daa til bær, 2 000 daa til engfrø og 400 daa til erter og bønner. Hedmark har ca. 17 % av landets samlede kornareal og bare Akershus og Østfold har mer korn. Videre har Hedmark nesten 30 % av landets potetproduksjon. Om lag tredjedelen av jordbruksarealet er leiejord.

34 000 daa eller 3 % av jordbruksarealet er lagt om til økologisk drift. Omfanget av økologisk jordbruk er størst på Hedmarken og i Nord-Østerdal.

Husdyrhold

Det var 15 700 mjølkekyr og 900 bruk med mjølkeku i Hedmark i 2003. Kutallet er redusert med 3 500 dyr eller 18 % siden 1990 og antall bruk med ku med 40 %. Antall mjølkekyr pr. bruk har økt fra 12,9 kyr til 17,4 kyr. Vi har 5 600 ammekyr, en økning på nesten 5 000 dyr siden 1990. Totalt antall storfe har økt med 2 600 dyr.

Til tross for et økende rovdyrproblem har sauetallet økt med 7 % siden 1990. Antall vinterføra sau over ett år er 45 000, fordelt på i overkant av 900 bruk. Antall bruk har gått ned med 300 bruk (- 25 %) fra 1990. Gjennomsnittlig dyretall pr. bruk er 49 v.f.s. over ett år.

Geitetallet har gått ned med 18 % og antall bruk med mjølkegeit med 42 % siden 1990. I 2003 var det om lag 1 600 mjølkegeiter og 32 bruk med geitehold i Hedmark.

Vi har rundt 7 000 avlspurker og det drives smågrisproduksjon på i underkant av 200 bruk. Dyretallet har endret seg lite fra 1990, mens antall bruk er halvert. Gjennomsnittsbesetningen har økt fra 17 til 36 purker. Det produseres omlag 160 000 slaktegriser, en økning på 33 % siden 1990. Antall verpehøner er 419 000. Eggproduksjonen er fordoblet siden 1990. Fjørfekjøttproduksjonen er på 8,8 mill. slaktekyllinger. Dette er en økning på 200 %.

Det slippes 18 000 storfe, 129 000 sau/lam og 2 600 geiter/kje på utmarksbeite i Hedmark. Utmarksbeitet har størst betydning i Nord-Østerdal. Samlet fôropptak i utmark anslås til ca. 20 mill. FEm til en verdi av rundt 50 mill. kr.

Regionale variasjoner

I Nord-Østerdal er mjølk- og storfekjøttproduksjon og sauehold de viktigste driftsformene. Regionen har halvparten av mjølkeproduksjonen og saueholdet i Hedmark, 2/3 av geiteholdet og nesten halvparten av pelsdyrholdet. Kraftfôrkrevende produksjoner har derimot lite omfang. 95 % av jordbruksarealet brukes til grovfôr og bare 3 % til korn og 1 % til poteter. Tredjedelen av jordbruksarealet er leid jord. Hovedtyngden av mandelpotetproduksjonen i Norge foregår i Østerdalen.

De fleste landbrukseiendommene i Nord-Østerdal har noe skog og utmark. Utmarka er en viktig ressurs og på de fleste eiendommene drives det en eller annen form for utmarksnæring.

Seterbruket har solide tradisjoner og det er aktiv seterdrift på ca. 270 bruk. Dette utgjør ¾ av seterdrifta i fylket.

Også i Sør-Østerdal har mjølk- og storfekjøttproduksjon stor betydning. Det er også betydelig sauehold og kornproduksjon, men lite kraftfôrkrevende husdyrhold. Det dyrkes grovfôr på rundt 60 %, korn på 35 % og poteter på 2 % av jordbruksarealet. I overkant av 40 % av jordbruksarealet drives som leid jord. Det er omlag 50 bruk med seterdrift, hovedsakelig i Trysil og Engerdal.

Skogbruket er viktig i Sør-Østerdal. Eiendomsstrukturen er svært forskjellig fra Nord-Østerdal. Det er mange store skogeiendommer, men også en del landbrukseiendommer som ikke har skog. I Engerdal er mesteparten av utmarksarealet statsalmenning.

I Glåmdal er korn- og potetproduksjon de viktigste driftsformene. Det dyrkes korn på nesten 80 % og potet på 8 % av jordbruksarealet. Regionen har om lag 2/3 av potetarealet og halvparten av kornarealet i Hedmark. Leiejordsandelen er 40 %. Det er lite grovfôrbasert husdyrhold, og bare 10 % av jorda brukes til fôrproduksjon. Glåmdal har 20 % av svineholdet i Hedmark.

Skogbruket er også viktig i Glåmdal. I likhet med i Sør-Østerdal er det mange store skogeiendommer og en del eiendommer med aktiv jordbruksdrift som ikke har skog.

Hedmarken er et av Norges beste jordbruksområder med hensyn til klima og jordsmonn. Mjølkeproduksjon er den driftsformen som har størst betydning for verdiskaping og sysselsetting i regionen, tett fulgt av svinehold og kornproduksjon. Fjørfeholdet, storfekjøttproduksjonen og saueholdet er også betydelig. Regionen har 40 % av det totale kornarealet i fylket. 60 % av jordbruksarealet i området brukes til korn, 30 % til grovfôr, 3 % til poteter og 3 % til andre vekster. Leiejorda utgjør 25 % av arealet.

De fleste eiendommene har noe gardsskog. Ellers eier almenningene store skogarealer, mens det er relativt få store private skogeiendommer.

Muligheter og utfordringer for jordbruket i Hedmark

Overordnede rammebetingelser som påvirker utviklinga i jordbruket

WTO-, EØS-avtalen og andre internasjonale avtaler påvirker norsk jordbruk og kan gi redusert handlingsrom for nasjonal landbrukspolitikk. Avtalene vil kunne innebære omlegging og begrensninger i støtteordninger og redusert tollvern. Mer åpne grenser og økt konkurranse vil kunne føre til press på prisene på jordbruksvarer. Prisforskjeller mellom Norge og resten av Europa setter rammer for hvilke priser det er mulig å ta ut på det norske markedet. Økt internasjonalisering og endrede rammebetingelser vil også kunne få store konsekvenser for den landbruksbaserte næringsmiddelindustrien.

De mest sentrale føringene i nasjonal landbrukspolitikk er nedfelt i St.meld. nr. 19 (1999-2000), Om norsk landbruk og matproduksjon:

- bonden er sjølstendig næringsdrivende og dette gir både muligheter og ansvar for egen tilpasning
- redusert pris til produsent på volumprodukter
- økt forbruker- og markedsretting
- landbrukets multifunksjonelle rolle
- landbruket skal produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet
- landbruket skal produsere fellesgoder som miljø- og kulturgoder, livskraftige bygder og bosetting og sikre langsiktig matforsyning

Reduserte rammer for jordbruksavtalen medfører at jordbruket må tilpasse seg både lågere produktpriser og reduserte tilskudd. På grunn av at rammevilkåra i stor grad fastsettes politisk, er landbruksnæringa avhengig av legitimitet og oppslutning i politiske miljøer. Det er imidlertid ei utfordring å skape bevissthet om næringas betydning for verdiskaping, sysselsetting og bosetting og som produsent av viktige fellesgoder som kulturlandskap, miljø og matvaresikkerhet.

Landbruket har gjennom ei årrekke gjennomgått betydelige omstillinger med økte krav til effektivisering og strukturendringer, noe som har medført at antall aktive driftsenheter har gått ned og kan komme til å gå ytterligere ned i åra framover. Landbrukets rolle i norsk distrikts- og bosettingspolitikk vil kunne bli redusert. Hvis en skal greie å opprettholde bosettinga i distriktene, er det behov for å utvikle både det tradisjonelle landbruket og ha ei bred satsing for å utvikle alternative inntekts- og sysselsettingsmuligheter. Landbruks- og matdepartementets svar på dette er Landbruk Pluss.

SSB's forbruksundersøkelser viser at gjennomsnittshusholdningen bruker ca. 11 % av inntekta på mat, av dette er halvparten importerte matvarer. Andelen som brukes på mat er synkende. Nordmenn må arbeide i overkant av 2 timer for en matvarekurv som er beregnet til å dekke en voksen persons ukesforbruk. Norge er blant de landa i Europa der minst av inntekta går til mat.

Norsk matproduksjon retter seg i hovedsak mot det innenlandske markedet. Mesteparten av omsetninga skjer gjennom de store dagligvarekjedene, og kjedene er en viktig maktfaktor i markedet for jordbruksvarer. Mange forbrukere etterspør rimelig hverdagsmat, mens det er større betalingsvilje for spesielle produkter til helg og fest. Det er en trend at etterspørselen etter mer bearbejdede varer øker. Det er ikke rom for særlige økninger i volummarkedet og dessuten øker importpresset. Økt fokus på helse og miljø, ren og trygg mat, mangfold og matkultur kan imidlertid være et fortrinn for norsk matproduksjon. I det spesialiserte markedet

som etterspør mer særegne produkter, er hovedutfordringa å finne fram til hvilke produkter forbrukeren vil ha. Det er også ei utfordring å få til omsetning av lokal mat gjennom kjedene. Tradisjonelt har nisjeproduksjon foregått hos mindre småskala matprodusenter. Det bør imidlertid være mulig å øke produksjonen av nisjebaserte produkter gjennom å satse på en industribasert matproduksjon som er regionalt/lokalt forankret og tilpasset et mer kjøpesterkt marked, enten innenlands eller for eksport.

Muligheter og utfordringer for jordbruket i Hedmark

Muligheter:

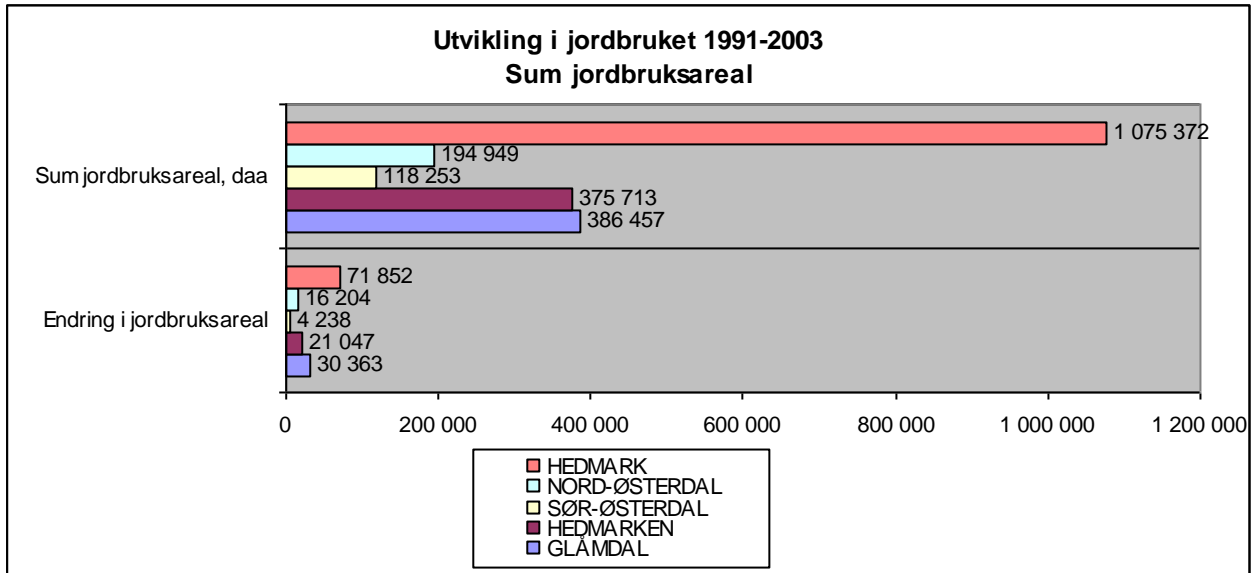
- Gode naturgitte forhold, store arealer og beiteressurser gir grunnlag for å øke det grovfôrbaserte husdyrholdet
- Gode produksjonsmiljøer innenfor tradisjonelt jordbruk og klynger både på produsent- og foredlingssida gir muligheter for økt produksjon
- Sterke husdyrmiljøer
- Gode naturgitte vilkår og videreutvikling av økologiske miljøer kan gi grunnlag for økt omfang av økologisk landbruk
- Sterk foredlingsindustri gir muligheter til både volum- og nisjebasert industri
- Muligheter for stor økning i nisje- og spesialproduksjoner
- Stort potensial for å utnytte alle ressursene på eiendommen og utvikle tilleggsnæringer
- Høg kompetanse i næringa
- Ulike former for samarbeid

Utfordringer:

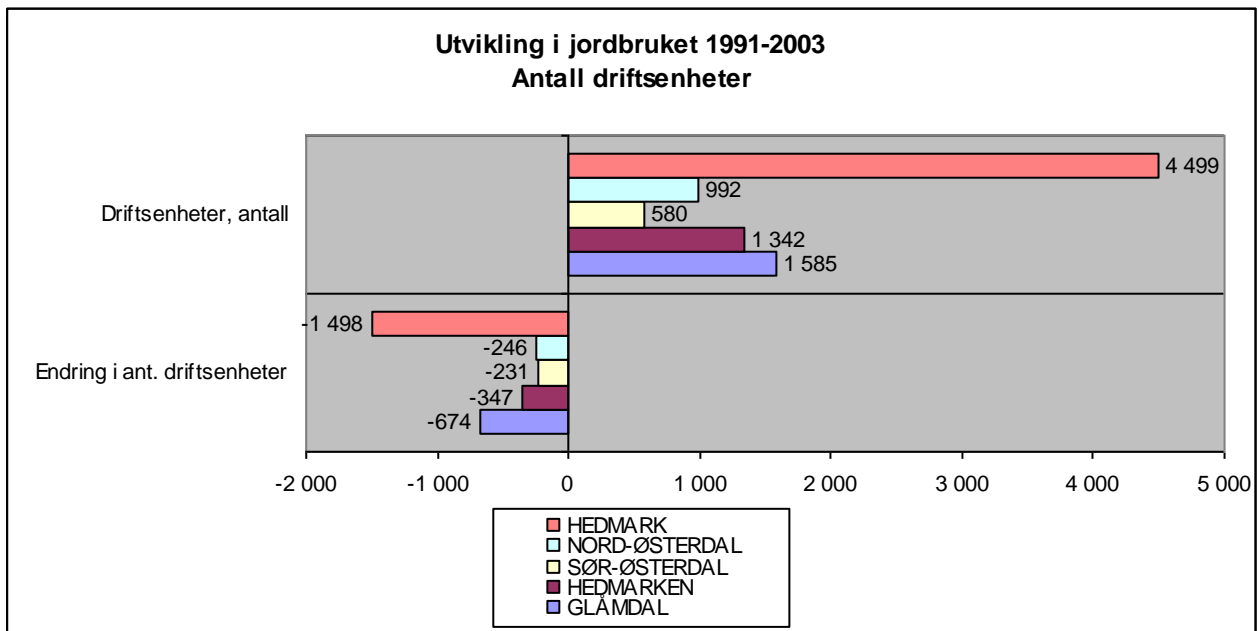
- En variert struktur og store regionale ulikheter i jordbruket krever ulike regionale tilpasninger/løsninger
- Uttykning av produsent- og fagmiljøer som en følge av reduksjon i antall aktive jordbruksforetak og flere deltidsbruk
- Den økonomiske utviklinga i jordbruket er ikke i takt med utviklinga i resten av samfunnet
- Holde jordbruksarealene i drift og ta vare på kulturlandskapet
- Beitebruk og rovdyr
- Jordvern
- Etablere gode samarbeidsløsninger

Vedlegg

Vedlegg 1. Utviklinga i jordbruket i Hedmark 1990-2003

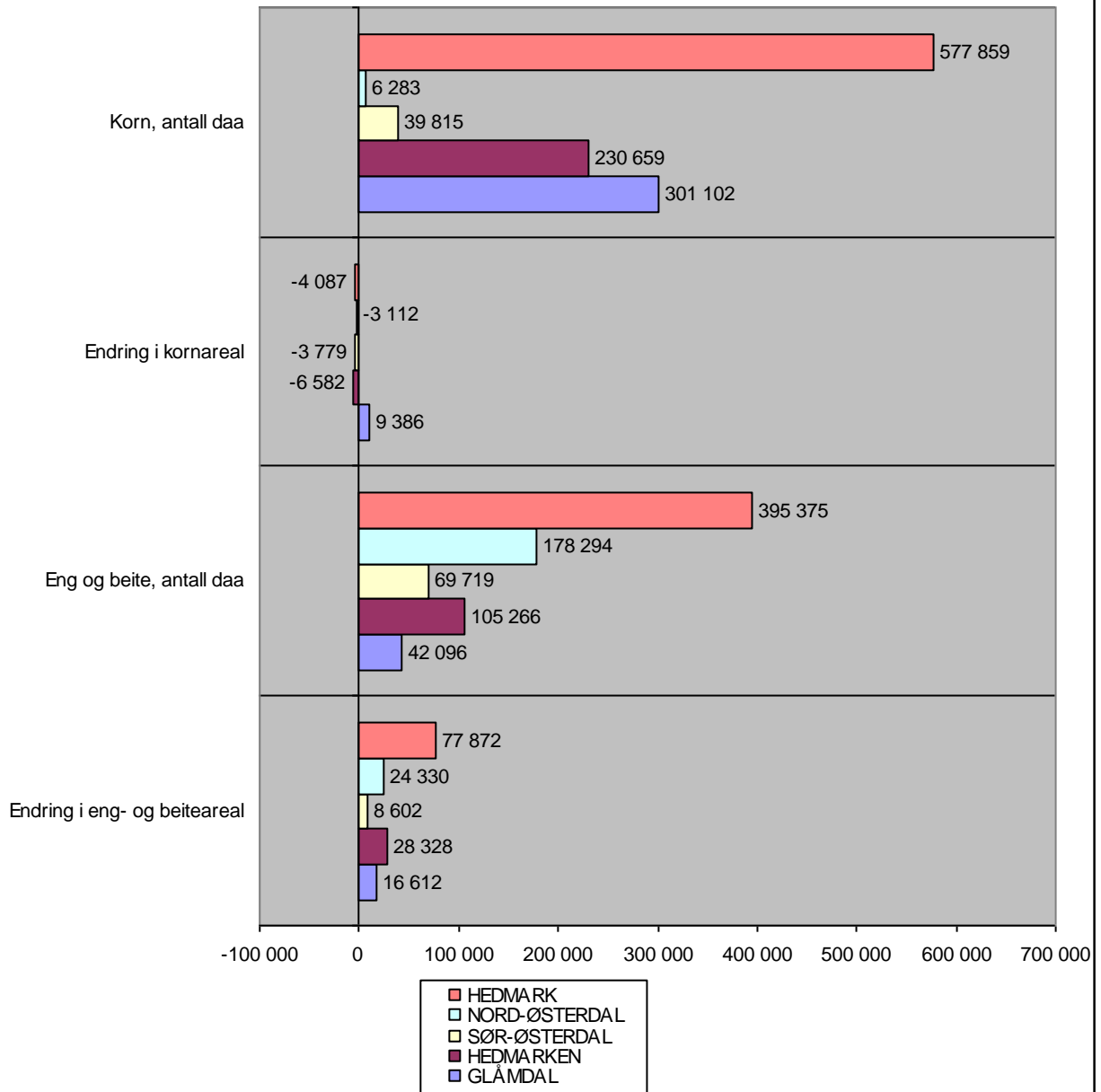

Figur 3. Utviklinga i jordbruksareal 1991-2003

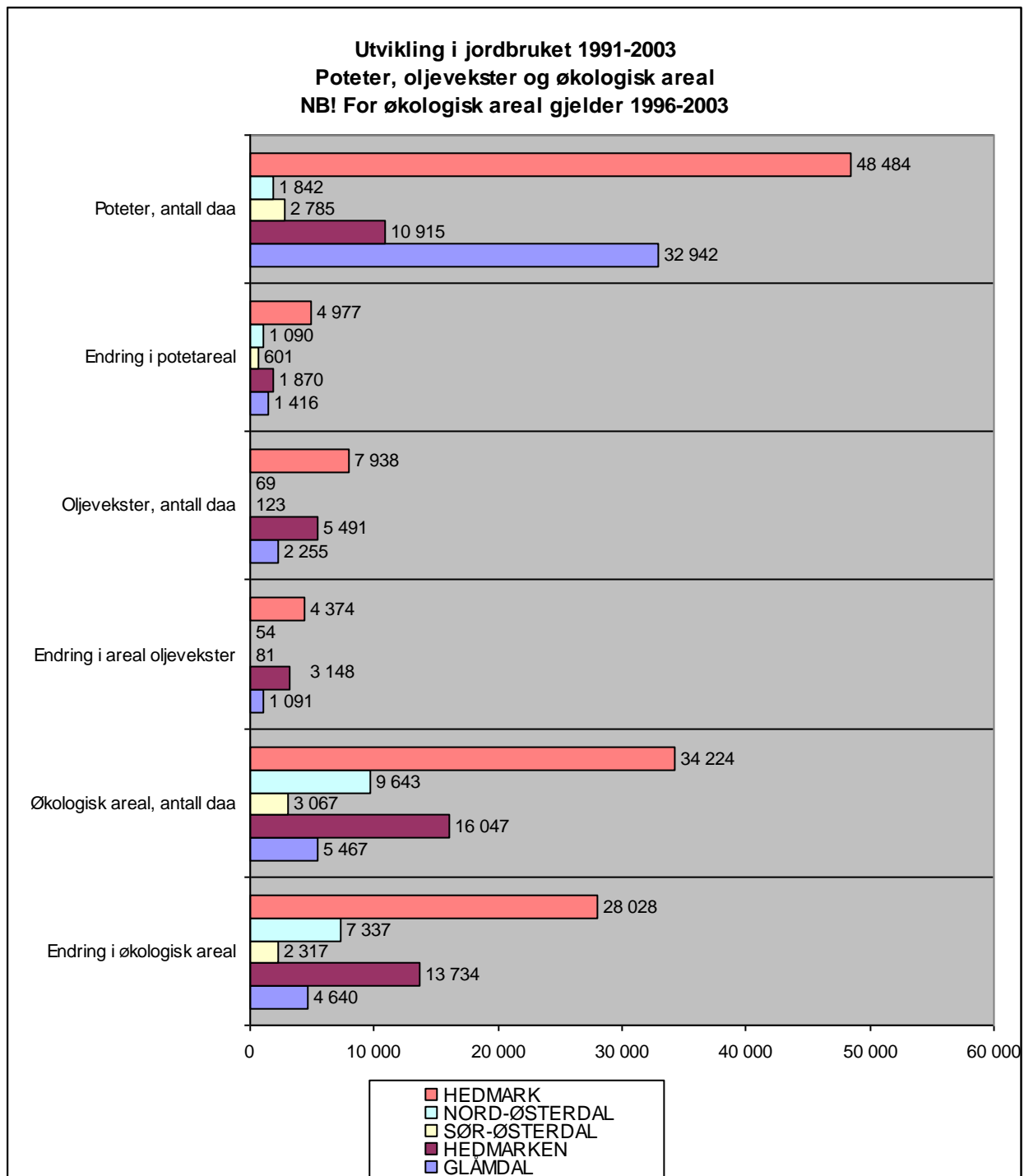

Figur 4. Utviklinga i antall søkere om produksjonstilskudd 1991-2003

Utvikling i jordbruket 1991-2003
Korn, eng og beite

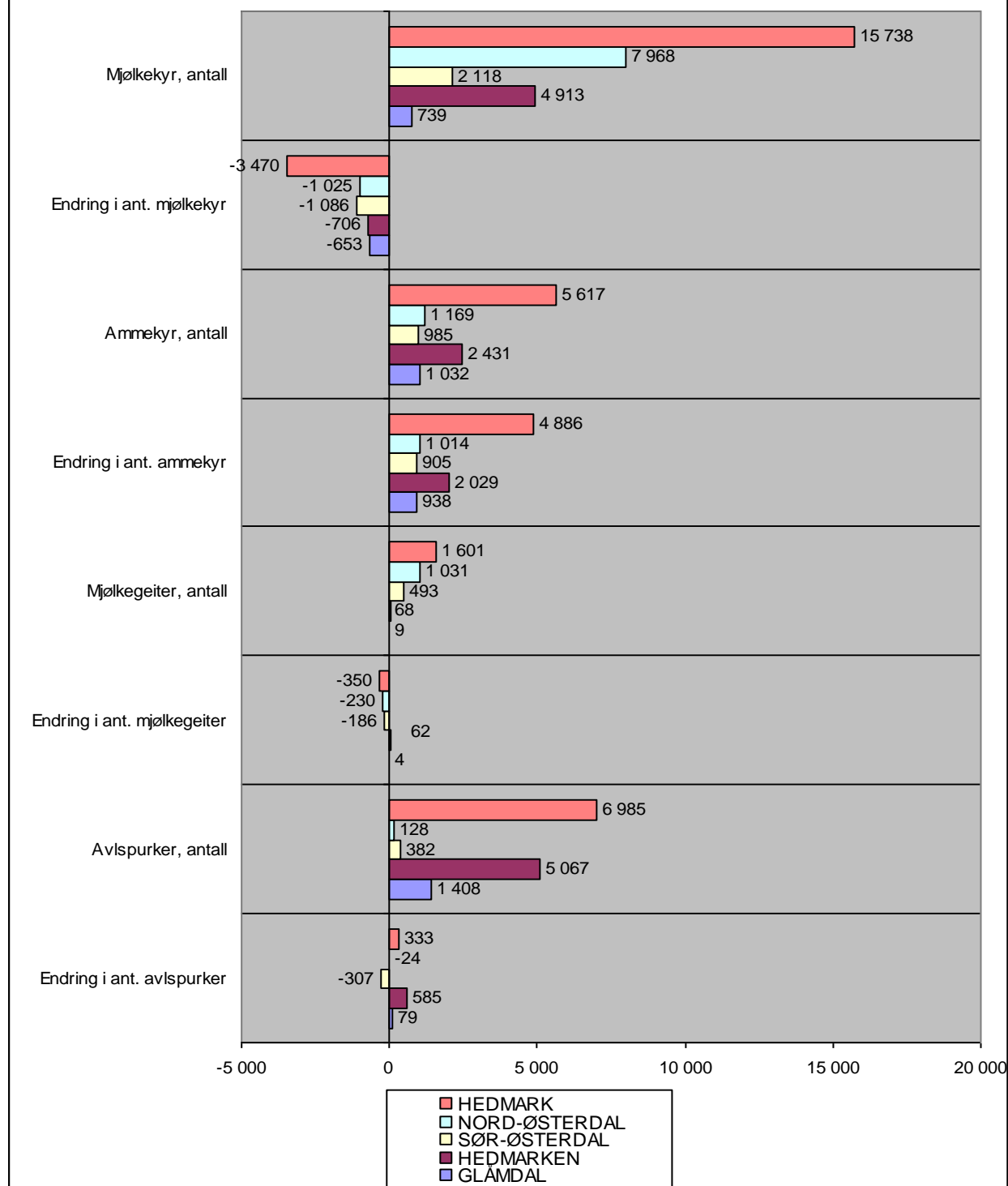

Figur 5. Utviklinga i korn-, eng- og beiteareal 1991-2003

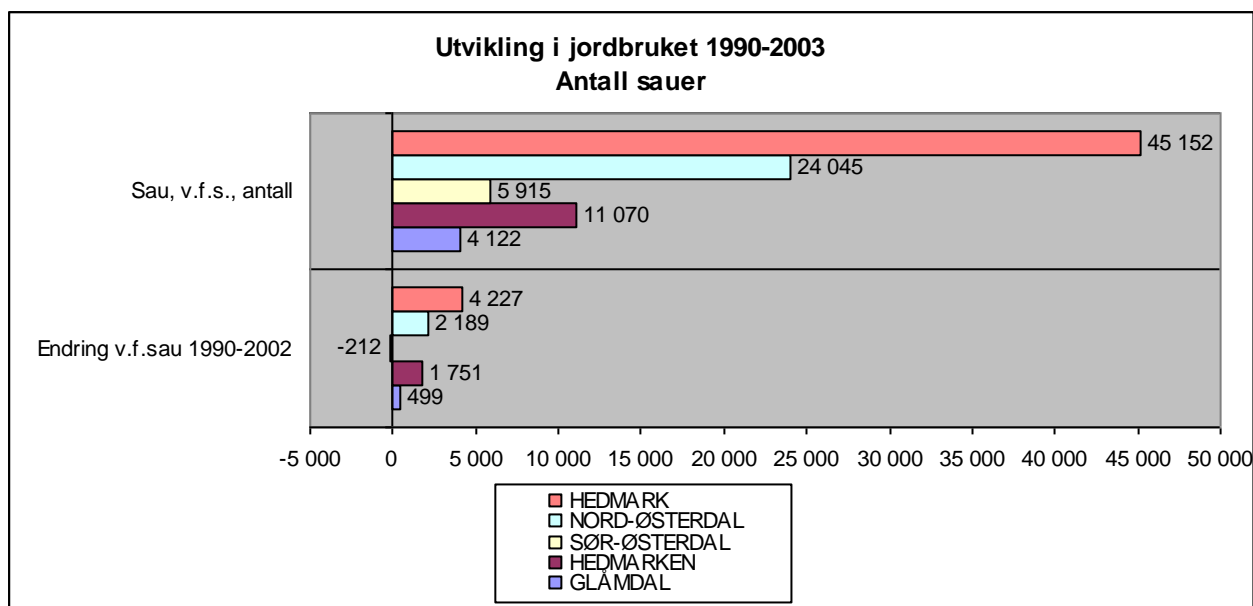

Figur 6. Utviklinga i potet- og oljevekstareal 1991-2003
Utviklinga i økologisk areal 1996-2003

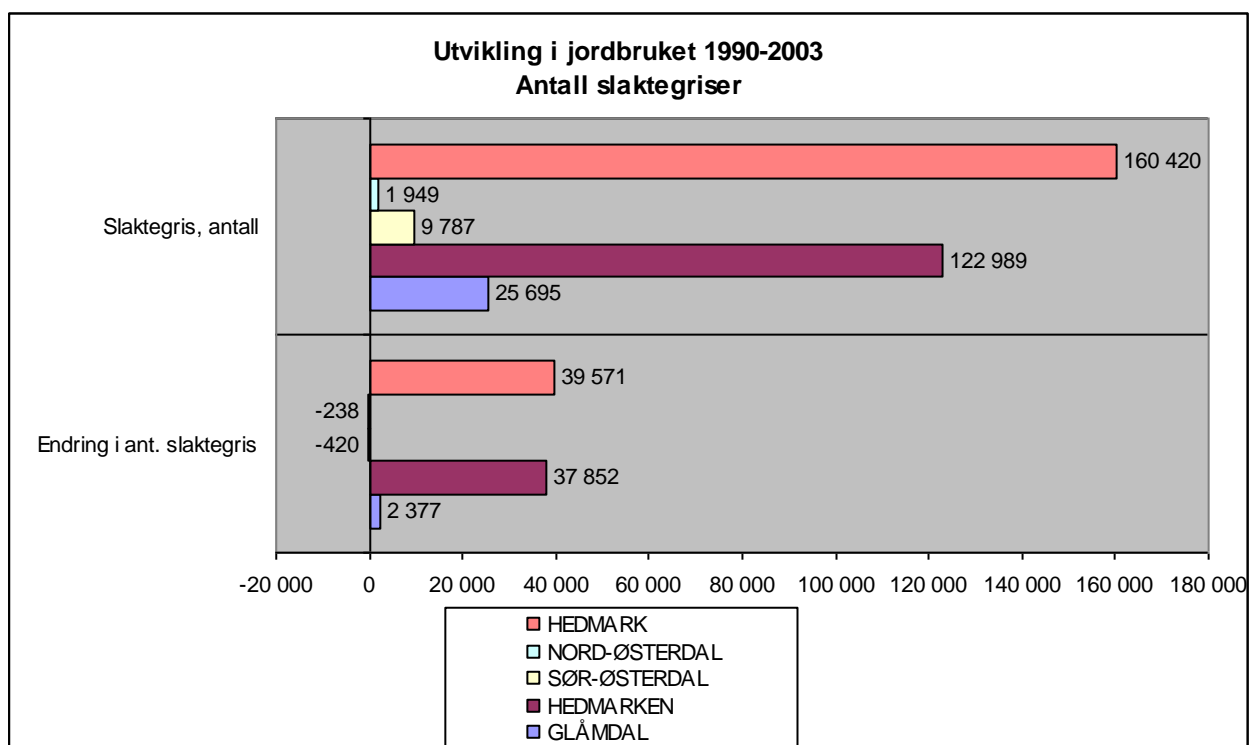
Utvikling i jordbruket 1990-2003
Mjølkekyr, ammekyr, mjølkegeiter og avlspurker

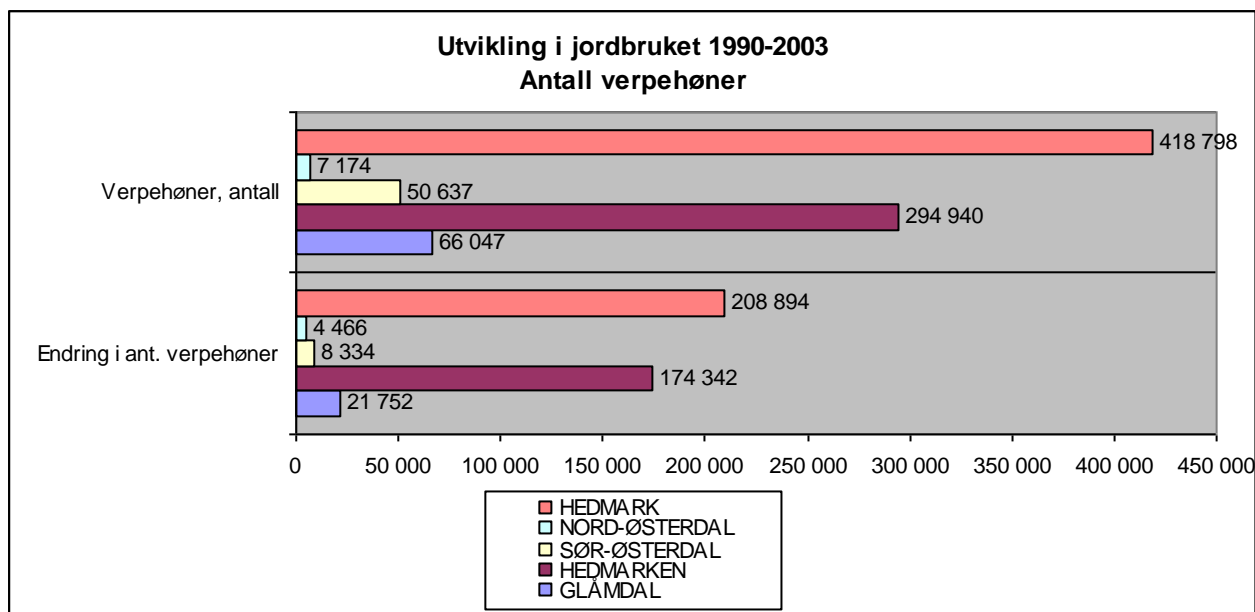
Figur 7. Utviklinga i antall mjølkekyr, ammekyr, mjølkegeiter og avlspurker 1990-2003

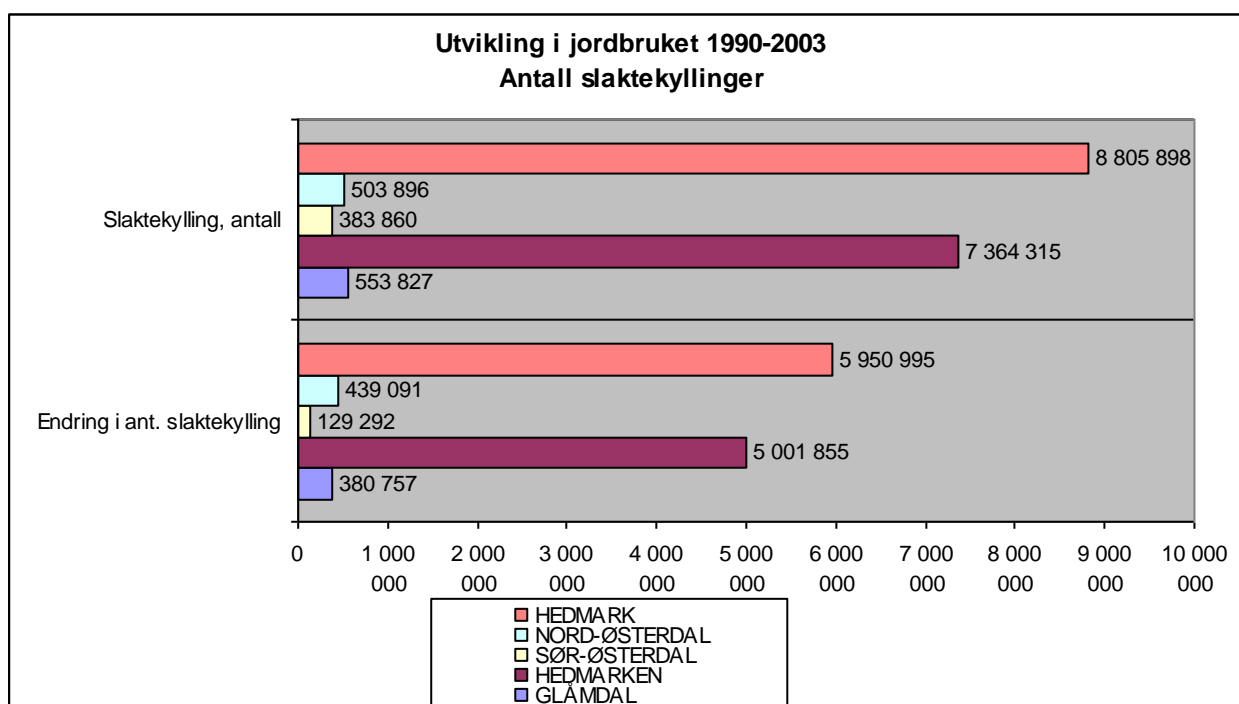
Figur 8. Utviklinga i antall vinterfôra sau 1990-2003

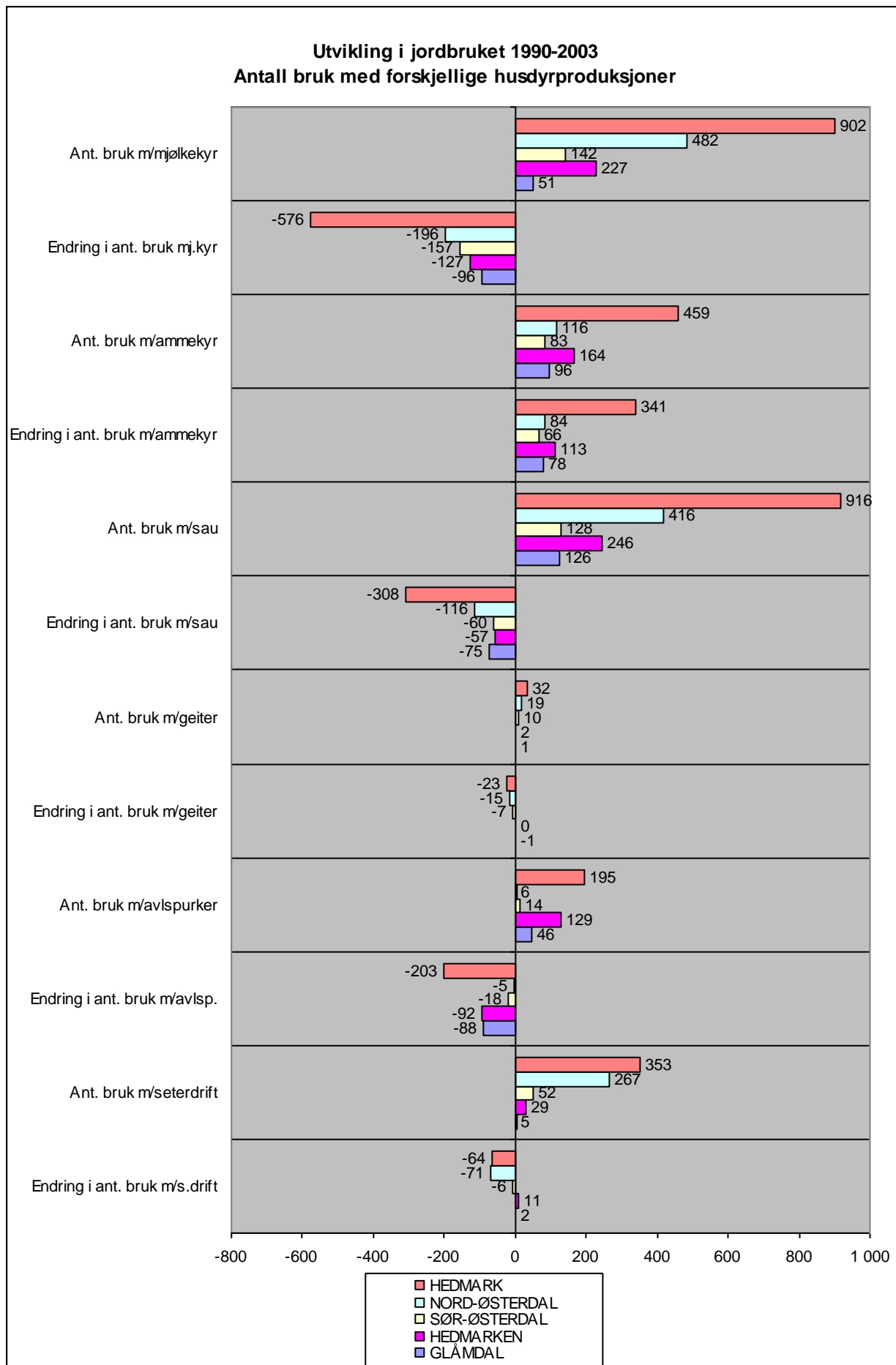
Figur 9. Utviklinga i antall slaktegris 1990-2003

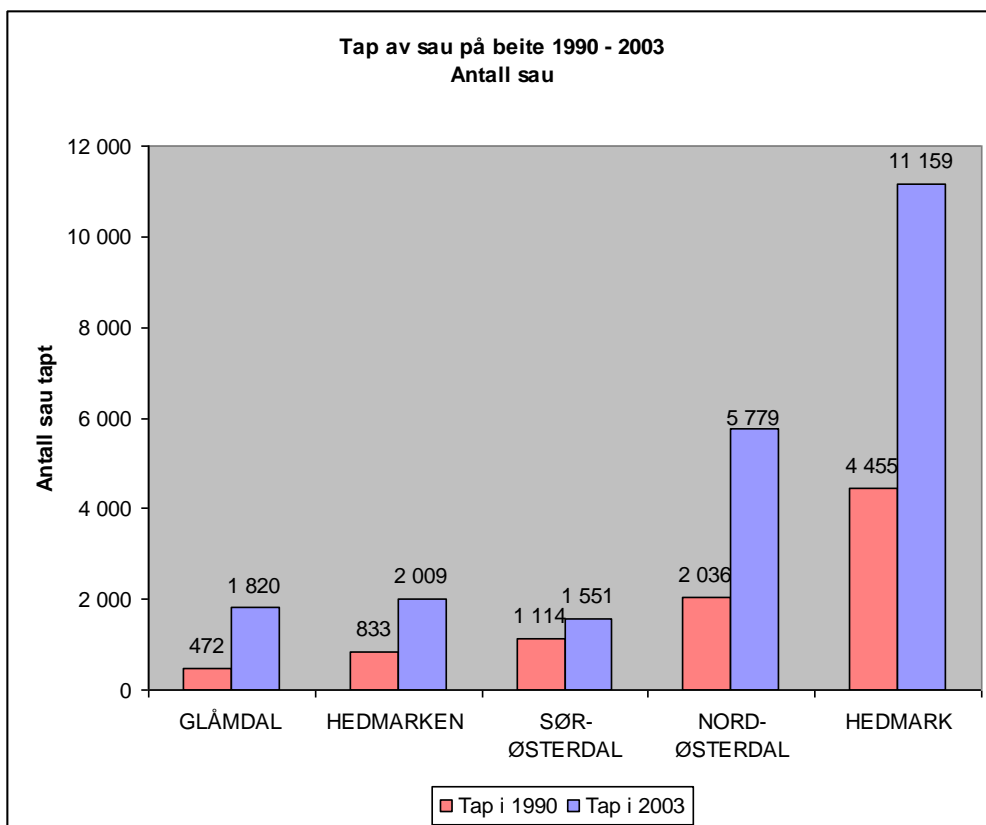
Figur 10. Utviklinga i antall verpehøner 1990-2003

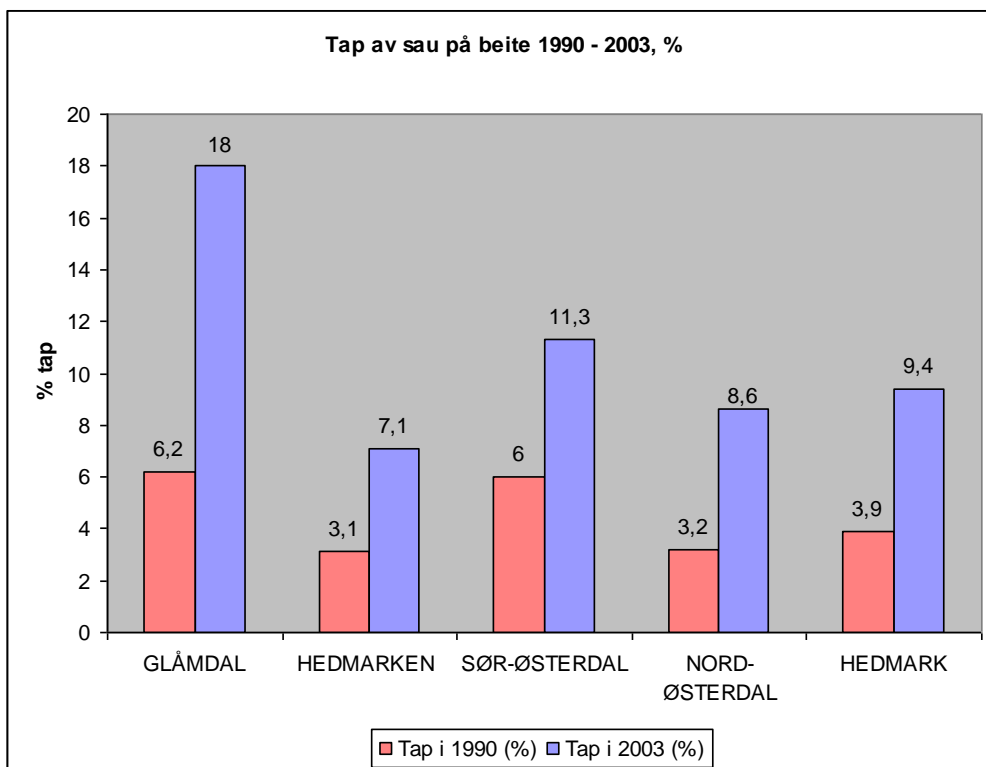
Figur 11. Utviklinga i antall slaktekyllinger 1990-2003

Figur 12. Utviklinga i antall bruk med ulike husdyr 1990-2003

Figur 13. Utviklinga i tap av sau på beite 1990-2003, ant. dyr. Kilde: Organisert beitebruk

Figur 14. Utviklinga i tap av sau på beite 1990-2003, %. Kilde: Organisert beitebruk

Vedlegg 2. Styringsgruppas medlemmer

Einar Frogner, Hedmark Bondelag

Merete Furuberg/Svein Ørsnes/Sverre Sjøgaard, Hedmark Bonde- og småbrukarlag

Christen Engeloug, Samarbeidsrådet for landbrukssamvirket i Hedmark og Oppland

Njål S. Føsker/Hans Kolstad, Fylkeslandbruksstyret i Hedmark

Mari Gjestvang, Hedmark Fylkeskommune

Marit Gilleberg, Regionutvalget i Nord-Østerdal

Niels F. Rolsdorph/Åse B. Lilleåsen, Glåmdal Regionråd

Ingrid Lauvdal/Katrine G. Aalstad, Hedmark Fylkeskommune

Håvard Bjørgen/Terje Lang-Ree, Innovasjon Norge

Anne Kathrine Fossum/Tor-Arne Sletmoen, Fylkesmannen i Hedmark (leder)

Liv Marit Strupstad/Joar S. Brukvangen, Fylkesmannen i Hedmark

Tordis Fremgården, Fylkesmannen i Hedmark (sekretær)

Forventninger til ulike aktører i oppfølging og gjennomføring av planen

Offentlig virkemiddelapparat

- Legge planen til grunn for utviklingsarbeidet og virkemiddelbruken i jordbruket i Hedmark
- Gjennomføre foreslåtte strategier innenfor eget handlingsrom
- Samordne og målrette det offentlige virkemiddelapparatet innenfor jordbruket i Hedmark
- Være en aktiv utviklingsaktør, pådriver og kobler av aktører
- Legge til rette for kompetanseoppbygging i jordbruket

Politiske miljøer

- Legge planen til grunn når det fattes beslutninger som berører jordbruket i Hedmark
- Sikre langsiktig forvaltning av jordbrukets næringsarealer
- Arbeide aktivt for å bedre rammevilkåra for jordbruket i Hedmark
- Bidra til å synliggjøre jordbruket og næringas betydning overfor storsamfunnet, særlig m.h.t. bosetting, sysselsetting og ringvirkninger for andre næringer

Næringsorganisasjonene

- Bidra til gjennomføring av planen
- Drive politisk arbeid for å sikre stabile rammevilkår for jordbruket i Hedmark
- Være ambassadør for næringa
- Ta ansvar for å bygge opp medlemmenes kompetanse
- Bruke ressurser på utviklingsoppgaver

BEHANDLING I FYLKESLANDBRUKSSTYRET I HEDMARK

20.12. 2005

Kommune		Gnr./Bnr.
Saksbeh.	Tordis Fremgården	Eiend.navn

STRATEGIPLAN FOR JORDBRUK I HEDMARK

Vedlegg

Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Nord-Østerdal. Rapport nr. 2/05 fra Fylkesmannen i Hedmark.

Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Sør-Østerdal. Rapport nr. 05/05 fra Fylkesmannen i Hedmark.

Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Glåmdal. Rapport nr. 04/05 fra Fylkesmannen i Hedmark.

En framtid for landbruket i Hamar-regionen. Regional utviklingsanalyse for landbruket. Rapport nr. R-4087, Agenda Utredning & Utvikling AS.

Verdiskaping og sysselsetting i Hedmarksjordbruket. Notat nr. 2004-10, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Østlandsforskning.

Høringsbrev

Sammenfatning av høringsuttalelser, notat til styringsgruppa den 11.10.2005

Høringsuttalelser

Strategiplan jordbruk i Hedmark. Plattform

Bakgrunn

Bakgrunnen for at fylkesmannen tok initiativ til å sette i gang arbeidet med Strategiplan for jordbruk i Hedmark ligger i at Landbruksdepartementet i St.meld. nr. 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon anmoder fylkesmennene om å utarbeide jordbrukspolitiske strategier for de enkelte fylker. Strategiplaner for primærnæringa er også et av tiltakene i Regionalt utviklingsprogram Hedmark 2003.

Det er lagt til grunn at den politiske forankringa av planen skal sikres gjennom vedtak i fylkestinget og fylkeslandbruksstyret.

Målsetting med planarbeidet

Styringsgruppa har vedtatt følgende overordnede målsetting for planarbeidet:

Strategiplan for jordbruk skal være førende for utviklingsarbeid og virkemiddelbruk i forhold til jordbruket i Hedmark (plattform datert 16. desember 2003).

Organisering og gjennomføring av planarbeidet

Planen er et samarbeidsprosjekt mellom fylkesmannen, landbruksnæringa, kommunene i Hedmark, Hedmark fylkeskommune og Innovasjon Norge. Fylkesmannen har ledet planarbeidet og hatt sekretariatsfunksjonen. I 2004 var det engasjert egen prosjektleder i 100 % stilling. Prosjektet har et budsjett på 2 mill. kr og er finansiert slik: Hedmark fylkeskommune kr 500 000, Innovasjon Norge kr 350 000, fylkesmannen/BU-midler kr 500 000, egenandel regionene kr 400 000 og egenandel fylkesmannen kr 250 000.

Ei styringsgruppe sammensatt av representanter fra næringa, kommunene, Innovasjon Norge, fylkeskommunen og fylkesmannen har hatt det overordnede ansvaret for prosjektet.

Styringsgruppa har bestått av:

Einar Frogner, Hedmark Bondelag

Merete Furuberg/Sverre Sjøgaard/Svein Ørsnes, Hedmark Bonde- og småbrukarlag

Christen Engeloug, Samarbeidsrådet for landbrukssamvirket i Hedmark og Oppland

Njål S. Føsker/Hans Kolstad, Fylkeslandbruksstyret i Hedmark

Mari Gjestvang, Hedmark Fylkeskommune

Marit Gilleberg, Regionutvalget i Nord-Østerdal

Niels F. Rolsdorph/Åse B. Lilleåsen, Glåmdal Regionråd/Astrid L. Olsen, Glåmdalsregionen

Ingrid Lauvdal/Katrine G. Aalstad, Hedmark fylkeskommune

Håvard Bjørgen/Terje Lang-Ree, Innovasjon Norge

Anne Kathrine Fossum/Tor-Arne Sletmoen, Fylkesmannen i Hedmark (leder)

Liv Marit Strupstad/Joar S. Brukvangen, Fylkesmannen i Hedmark

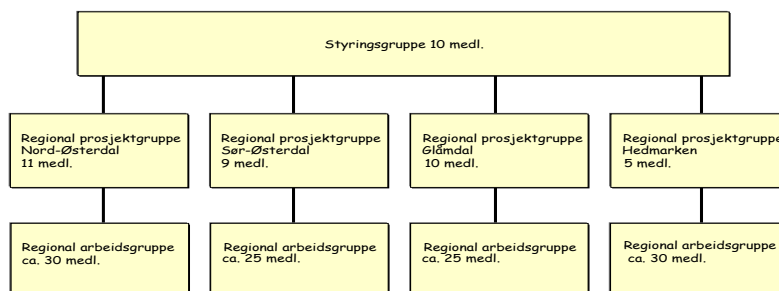
Tordis Fremgården, Fylkesmannen i Hedmark (prosjektleder)

Styringsgruppa har vedtatt en plattform for planarbeidet, der det er gitt føringer for hvordan arbeidet skulle legges opp. På grunn av de store regionale forskjellene i jordbruket i Hedmark og for å sikre engasjementet i hele fylket ble det bestemt at innspillene til planen skulle komme fra de fire regionene i fylket. Styringsgruppa har hatt i alt 11 møter i perioden november 2002-oktober 2005.

Hedmarken gjennomførte sin regionale utviklingsanalyse for landbruket vinteren/våren 2003. I desember 2003 ble Nord-Østerdal, Sør-Østerdal og Glåmdal gjennom regionrådene anmodet om å delta i arbeidet med Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Prosessene i disse regionene ble gjennomført i perioden mars-desember 2004. Fylkesmannens landbruksavdeling har ledet prosessene og fungert som sekretariat, unntatt i Hamar-regionen der prosessledelsen og sekretariatsfunksjonen ble satt bort til et eksternt konsulentfirma.

Det ble nedsatt ei arbeidsgruppe og ei prosjektgruppe i hver av regionene.

”Organisasjonskartet” framgår av figuren nedenfor.

Totalt har i overkant av 100 personer vært involvert i de regionale prosessene. Arbeidsgruppene har bestått av medlemmer fra næringsorganisasjonene i jordbruket, regionale fagmiljø, regionrådet og landbruksforvaltningen i kommunene. Arbeidsgruppa har pekt på utfordringer og muligheter og utformet mål og strategier for jordbruket i de respektive regionene. Det er gjennomført fire møter i hver av de regionale arbeidsgruppene.

De regionale prosjektgruppene har hatt representanter fra næringsorganisasjonene, regionrådet og landbruksforvaltningen. Prosjektgruppa har deltatt på møtene i arbeidsgruppa, gjort prioriteringer og har hatt det overordnede ansvaret for innspillene fra regionene. De regionale prosjektgruppene har hver hatt to møter.

Regionenes innspill er sammenfattet i egne rapporter:

- Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Nord-Østerdal. Rapport nr. 2/05 fra Fylkesmannen i Hedmark
- Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Sør-Østerdal. Rapport nr. 05/05 fra Fylkesmannen i Hedmark
- Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Glåmdal. Rapport nr. 04/05 fra Fylkesmannen i Hedmark
- En framtid for landbruket i Hamar-regionen. Regional utviklingsanalyse for landbruket. Rapport nr R-4087, Agenda Utredning & Utvikling AS

Som et ledd i planarbeidet har Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Østlandsforskning gjort ei analyse av sysselsettinga og verdiskapinga i jordbruket i Hedmark. Resultatene er presentert i Notat nr. 2004-10 fra Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Østlandsforskning: Verdiskaping og sysselsetting i Hedmarksjordbruket.

Strategiplan for jordbruk i Hedmark er utformet av styringsgruppa på grunnlag av innspillene fra regionene og resultatene fra NILF og Østlandsforsknings analyse. Måla og strategiene i fylkesdokumentet er utformet med utgangspunkt i de mål og strategier som de fire regionene har kommet fram til for jordbruket i sine respektive regioner og slik at en har forsøkt å fange opp viktige prioriteringer fra regionene.

Planen ble sendt på høring 24. juni 2005, med høringsfrist 1. oktober 2005. Det er kommet høringsuttalelser fra Ringsaker kommune, Stange kommune, Hamar kommune, Løten kommune, Våler kommune, Folldal kommune, Tolga kommune, Tynset kommune, Rendalen kommune, Os kommune, Alvdal kommune, Engerdal kommune, Stor-Elvdal kommune, Trysil kommune, Elverum kommune, Hedmark Bondelag, Hedmark Bonde- og småbrukerlag, Trysil-Engerdal Forsøksring, Solør-Odal Forsøksring og Naturvernforbundet i Hedmark.

Høringsuttalelsene er vedlagt. I tillegg er det lagt ved et notat fra fylkesmannen til styringsgruppa datert 11. oktober 2005, der hovedtrekkene i høringsuttalelsene er sammenfattet.

På grunnlag av innspillene fra høringa er det gjort noen endringer i det endelige planforslaget, som nå legges fram til behandling i fylkeslandbruksstyret og senere i fylkestinget (februar 2006).

Planens status

Strategiplan for jordbruk er en plan for næringsutvikling i jordbruket. Den skal stimulere til utviklingsarbeid og peke ut ønskede strategier for å øke verdiskapinga i jordbruket i Hedmark. Planen skal være førende for utviklingsarbeid og virkemiddelbruk i jordbruket i Hedmark. Den skal være premissleverandør for de som har deltatt i prosessen og skal tas hensyn til når det fattes politiske beslutninger som berører jordbruket, både på kommune- og fylkesnivå. Den vil være et viktig grunnlagsdokument ved utarbeidelse av andre planer som berører jordbruket i Hedmark. Planen skal også være det sentrale innspillet fra jordbrukssektoren i forhold til forvaltning av regionale utviklingsmidler. Den blir også et viktig redskap for å synliggjøre næringa og dens betydning overfor storsamfunnet.

I Hedmark har vi følgende fylkesovergripende strategiske planer/dokumenter som vedrører landbruket: Fylkesplan for Hedmark, Regionalt utviklingsprogram Hedmark (RUP), Fylkesdelplan for reiseliv, Strategiplan for jordbruk og Strategiplan for skogbruk. De strategiske planene er grunnlaget for de mer konkrete handlingsplanene. Strategiplan for jordbruk skal legges til grunn ved utarbeidelsen av Strategier for landbruksrelatert næringsutvikling, som igjen er grunnlaget for handlingsplaner for bruk av BU-midler og satsinga innenfor verdiskapingsprogrammene. Regionalt utviklingsprogram Hedmark (RUP), Regionalt miljøprogram for jordbruket i Hedmark og Handlingsplan for økologisk landbruk i Hedmark og Oppland skal også utarbeides med basis i Strategiplan for jordbruk. Tiltak og prosjekter skal forankres i de ulike handlingsplanene.

De store regionale forskjellene i jordbruket i Hedmark medfører at det er behov for ulike tiltak for å løse utfordringene i de ulike regionene. Konkretisering av planen og prioritering mellom ulike tiltak/områder bør skje gjennom videre prosesser i regionene, gjennom at det utarbeides egne regionvise handlings-/tiltaksplaner. På denne måten vil de regionale mål, strategier og tiltak bli lagt til grunn for virkemiddelbruken i forhold til jordbruket (BU-midler, regionale utviklingsmidler, verdiskapingsprogrammet for mat m.m.) i de ulike regionene.

Det har gjennom hele prosessen vært lagt til grunn at Strategiplan for jordbruk i Hedmark skal ha et 10-årsperspektiv. Dette framgår også av plandokumentet som har vært på høring, og ingen av høringsinstansene har hatt innvendinger til tidsperspektivet. Fylkesmannen har etter ei nærmere vurdering kommet til at dette synes å være for lang tid, bl.a. på bakgrunn av utviklinga i jordbruket de siste åra og forventet utvikling framover. Strategiplan for skogbruk gjelder for 2004-2007 (4 år). Fylkesmannen mener det er naturlig at også Strategiplan for jordbruk har en tidshorisont på 4 år.

Det tas sikte på at planen skal rulleres hvert 4. år. I periodene mellom rulleringene kan det være behov for vurdering og mindre justeringer av planen. Tidspunktet for rullering vil være avhengig av bl.a. status med hensyn til gjennomføring og vesentlige endringer i politiske signaler.

Hovedtrekk i planen

Strategiplan for jordbruk er bygd opp på en litt annen måte enn plandokumenter vanligvis er, ved at handlingsdelen kommer først og statusbeskrivelsen til slutt i dokumentet. Planen angir visjon, hovedmål for næringsutvikling i jordbruket, hovedstrategier og mål med tilhørende strategier for jordbruket i Hedmark. Videre beskrives status, muligheter og utfordringer for jordbruket i Hedmark, samt at det angis forventninger til hva ulike aktører skal bidra med i gjennomføringa.

Visjonen for jordbruket i Hedmark er:

- Framtidstro og stolthet i Hedmarksjordbruket

Hovedmålet for jordbruket i Hedmark er:

- Jordbruket i Hedmark skal være hovedleverandør av trygg mat, levende bygder og kulturlandskap

Hedmark skal ha posisjonen som landets viktigste område for jordbruksbasert virksomhet, noe som skal befestes gjennom at:

- Alt areal og beitemark skal være i aktiv bruk og vi skal øke vår andel av den nasjonale produksjonen

Delmål for jordbruket i Hedmark:

- Økt lønnsomhet og verdiskaping med basis i bærekraftig forvaltning av jordbrukets ressurser
- Produksjon av trygg mat med høy kvalitet
- Livskraftige bygder med allsidig jordbruksproduksjon og variert bruksstruktur

Under hvert delmål har styringsgruppa angitt 4-8 strategier. For å konkretisere er det tatt inn eksempler på tiltak som kan bidra til å nå de ulike måla. Eksemplene er et ikke prioritert utvalg av forslag fra regionene, nedfelt i regionrapportene.

For øvrig vises det til planen og innholdet i den.

Fylkeslandbruksstyret er tidligere orientert om arbeidet med strategiplan for jordbruk bl.a. den 10. desember 2004.

Forslag til vedtak

Fylkeslandbruksstyret i Hedmark vedtar den framlagte Strategiplan for jordbruk i Hedmark for perioden 2006-2010.

Strategiplan for jordbruk skal være førende for utviklingsarbeid og virkemiddelbruk i forhold til jordbruket i Hedmark. Den skal være et viktig grunnlagsdokument ved utarbeidelse av andre regionale strategier og planer som berører jordbruket (Regionalt utviklingsprogram Hedmark, Strategier for landbruksrelatert næringsutvikling, Regionalt miljøprogram for jordbruket i Hedmark og Handlingsplan for økologisk landbruk i Hedmark og Oppland). Dette innebærer at planen skal legges til grunn for virkemiddelbruken hos Innovasjon Norge, Hedmark fylkeskommune og fylkesmannen.

Konkretisering av planen og prioritering mellom ulike tiltak/områder bør skje gjennom videre prosesser i regionene. De regionale mål, strategier og tiltak skal være grunnlaget for virkemiddelbruken i de ulike regionene i fylket.

Strategiplan jordbruk skal også tas hensyn til når det fattes politiske beslutninger som berører jordbruket i Hedmark.

Representanten Gunn Fjæstad fremmet følgende forslag i møtet:

Fylkeslandbruksstyret er opptatt av hvordan planen følges opp videre i regionene. En ønsker derfor å bli orientert om hva som skjer i forhold til gjennomføring av ulike tiltak en gang pr. halvår eller minimum en gang årlig.

Forslag til vedtak

Som fylkesmannens forslag med følgende tillegg:

Fylkeslandbruksstyret ber om å bli orientert om oppfølging av planen og gjennomføring av ulike tiltak i regionene minimum en gang årlig.

Fylkesmannens forslag til vedtak med Fjæstads tillegg ble enstemmig vedtatt.

Fylkeslandbruksstyrets vedtak:

Fylkeslandbruksstyret i Hedmark vedtar den framlagte Strategiplan for jordbruk i Hedmark for perioden 2006-2010.

Strategiplan for jordbruk skal være førende for utviklingsarbeid og virkemiddelbruk i forhold til jordbruket i Hedmark. Den skal være et viktig grunnlagsdokument ved utarbeidelse av andre regionale strategier og planer som berører jordbruket (Regionalt utviklingsprogram Hedmark, Strategier for landbruksrelatert næringsutvikling, Regionalt miljøprogram for jordbruket i Hedmark og Handlingsplan for økologisk landbruk i Hedmark og Oppland). Dette innebærer at planen skal legges til grunn for virkemiddelbruken hos Innovasjon Norge, Hedmark fylkeskommune og fylkesmannen.

Konkretisering av planen og prioritering mellom ulike tiltak/områder bør skje gjennom videre prosesser i regionene. De regionale mål, strategier og tiltak skal være grunnlaget for virkemiddelbruken i de ulike regionene i fylket.

Strategiplan jordbruk skal også tas hensyn til når det fattes politiske beslutninger som berører jordbruket i Hedmark.

Fylkeslandbruksstyret ber om å bli orientert om oppfølging av planen og gjennomføring av ulike tiltak i regionene minimum en gang årlig.

Strategiplan for jordbruk i Hedmark 2006-2010

Vedtak i fylkestinget 21. februar 2006

1. Fylkestinget vedtar den framlagte Strategiplan for jordbruk i Hedmark 2006-2010, med følgende endringer:
 - 3. kulepunkt side 7: Legge til rette for økt utnyttelse av eiendommens totale ressurser, *også i forhold til deltidsjordbruk og multifunksjonelt jordbruk*
 - Første ramme side 8, siste pilpunkt, (etter Inn på tunet): *Grønn omsorg og ...*
 - Tillegg til 3. kulepunkt side 9: *Ivareta og videreutvikle beitebruk og setring, også for å bevare truede økosystem*
2. Strategiplan for jordbruk skal være førende for utviklingsarbeid og virkemiddelbruk i forhold til jordbruket i Hedmark. Den skal være et viktig grunnlagsdokument ved utarbeidelse av andre regionale strategier/planer/program som berører jordbruket i fylket vårt. Planen skal videre legges til grunn for virkemiddelbruken hos Hedmark fylkeskommune, Innovasjon Norge og Fylkesmannen i Hedmark.
3. Konkretisering av planen og prioriteringer mellom ulike tiltak/områder bør skje gjennom videre prosesser i regionene. Der regionale mål, strategier og tiltak skal være grunnlaget for virkemiddelbruken i de ulike regionene i fylket.
4. Strategiplan for jordbruk i Hedmark må hensyntas når det fattes beslutninger som berører jordbruket i Hedmark. En stor del av føringene for jordbruket i Hedmark kommer fra sentrale føringene og forordninger. Dersom målene i strategiplanen skal nås, må den sentrale jordbrukspolitikken endres. Fylkestinget anmoder derfor regjeringen om å utarbeide en ny stortingsmelding om jordbrukspolitikken.
5. Fylkestinget mener at hensynet til helse, miljø og sikkerhet må prioriteres. I samarbeid med HMS-tjenesten bør tiltak for å redusere ulykkene i landbruket vises i de regionale handlingsplanene.